

L'article personal en els noms d'animals

Pere Martí i Bertran

L'article personal, com la majoria de lectors deuen saber o si més no intuir, és la partícula que precedeix els noms de persona o els cognoms: *na/la Mercè, n'/l'Esther, na/la Serra, en/el/lo Pau, en/el/lo Molina, l'Antoni, l'Armadans...* En català, aquest article no té mai matís ni de menyspreu ni de vulgaritat, a diferència del que pot passar en altres llengües, com ara la castellana. Prové dels vocatius llatins *domine* i *domina*, que van donar les formes clàssiques *en* i *na*, esteses per tot el domini lingüístic, com ho demostra la toponímia (Castellar de n'Hug, Canet d'en Berenguer, Callosa d'en Sarrià...), per molt que actualment només s'han mantingut vives i amb totes les variants (*en, na, n'*) a les Illes Balears i Pitiüses. En altres parts del domini lingüístic han estat substituïdes per l'article determinat corresponent (*el, la, lo, l'*), hi han conviscut les dues formes en el masculí (*en, el*) o ha desaparegut pràcticament, com passa al País Valencià. Aquesta informació, amb més o menys detalls, amb més o menys exemples, la podem trobar en totes les gramàtiques catalanes. El que no hi he sabut trobar, almenys a les que he consultat —amb una excepció: la *Gramàtica del català contemporani* dirigida per Joan Solà (volum 1, Empúries, Barcelona 2002, p. 547)—, és l'ús que una part del territori fa de l'article personal davant els noms d'animals domèstics, o de mascotes, que diríem ara. Aquesta obra només esmenta el gironí; jo hi afegiria una bona part del català central, ja que a la Plana de Vic, al Ripollès, etc. també és ben viu parlar d'*en Mixet, la Mixeta, en Duc o la Perla*, posem per cas. I encara, per la informació d'uns bons amics mallorquins, a les Illes, ja que *en Sineu* era el seu moix i *na Noneta* la seva cussa. A més a més, en les *Rondalles mallorquines* recollides per mossèn Alcover, també n'hi ha una bona colla d'exemples: *en Baulos* i *en Gelat* (ases de les rondalles *En Pere Tort* i *El Bon Jesús, sant Pere* i *en Bruixa*, respectivament), *en Mirando* i *na Filet d'Or* (el drac i la serp protagonistes de les rondalles homònimes)...

M'ha cridat l'atenció que aquest ús, restringit i poc estudiat, en literatura infantil i juvenil (LIJ) hagi superat els límits comarcals i dialectals, s'hagi estès per tot el

territori i s'hagi convertit en un tret d'allò més freqüent en les obres per a la quitxalla, incloent-hi les traduccions al català. La raó fonamental, a parer meu, és que l'ús de l'article personal aplicat a animals és una forma més d'humanitzar-los, de dotar-los de característiques humanes, tret habitual en les faules, les rondalles i bona part de la literatura adreçada als infants. D'altra banda, els fa més propers, més entranyables, més companys d'aventura. Val a dir que no som pas l'única cultura, ni de bon tros, que fa aquesta personificació, també gramatical, dels animals domèstics. L'anglès, per exemple, per a referir-se a una mascota fa servir els pronoms personals *he* i *she* i no pas *it*.

D'exemples en la LIJ catalana en trobem a cabassats. Permeteu-me de començar amb uns quants de ben propers i que tinc ben presents, ja que els he fet servir en algunes de les meves obres: la primera novel·la que vaig escriure, protagonitzada pel gat familiar, anomenat Griset perquè era totalment gris, es titula *En Griset*, i la segona part, *En Griset aventurer* (Alfaguara/ Grup Promotor, Barcelona 1997 i 2000); els ratolins protagonistes del conte *Dos ratolins de bosc* (Baula, Barcelona 2004) són *en Blanquet* i *en Tolí* (per cert, en la traducció al gallec es diuen *Albelo* i *Petís*, sense article personal, naturalment); en la novel·la *Les tortugues de l'àvia* (Cruïlla, Barcelona 2001), les dues tortugues que els protagonistes rescaten són *la Tuga* i *la Tortu*. No cal dir que en podem trobar molts altres exemples en autors i editorials ben diferents. A l'editorial Barcanova, per exemple, hi ha un esquiol, obra de Cinta Arasa, que la protagonista, l'Aloma, vol convertir en la seva mascota i que anomena *el Gla*; o unes ovelles, creades per Pep Molist, que en els títols ja són *la Moli* i *la Doli*; o una mofeta que la seva creadora, la Glòria Marín, ha batejat amb el nom de *la Llufa*. A l'editorial Cruïlla també n'hi trobem una bona colla: el toixó creat per Rosa-Victòria Gras és *en Tuixi*; els protagonistes de *La colla del circ*, de Jaume Cella, són *la Núria* (un centpeus), *en Manel* (una llagosta mascle), *l'Otto* (un forçut escarabat), *la Maria* (una papallona); la protagonista del conte *Paparra*, de Jaume Ribera, sempre és *la Paparra*, amb article, malgrat que en

el títol no en porti. Una nova editorial, Bindi Books (Tarragona), ha tret una col·lecció d'aprenentatge per als més petits protagonitzada per *en Cat*, obra de la il·lustradora Emma Martínez; etc., etc., etc.

I un bon nombre de traduccions al català també es fan amb article personal per als animals, i no solament els domèstics, però sí personificats, per molt que en l'original no en portin. A Barcanova, per exemple, hi trobem diversos títols de l'escriptor i il·lustrador alemany Alexander Steffensmeier protagonitzats per una vaca, que en la traducció catalana és *la Florentina*; d'altres del també il·lustrador i escriptor estatunidenc Ryan T. Higgins, protagonitzats per un os que en català es diu *en Bruce*. A Baula, també hi trobem de protagonista d'una sèrie un altre os, creat pel britànic David Melling, que en català s'ha batejat com *en Bru*, mentre que en l'original es diu Douglas. A Cruïlla, l'elefantet Teunis, creat per l'escriptor holandès Toon Tellegen, és *en Tonet*; el gos del conte *Russica*, de Mariasun Landa, és *en Carús*; els protagonistes de *Mofeta i Teixó*, d'Amy Timberlake (Flamboyant,

Barcelona 2021), en el text sempre són *en Mofeta i en Teixó*; etc., etc., etc.

Permeteu-me d'acabar amb un cas ben especial, com és el dels populars Frog and Toad (1970), els gripaus creats pel dibuixant i escriptor estatunidenc Arnold Lobel, que des de l'any 1988 hem pogut llegir en català, traduïts per Xavier Carrasco i Nualart i publicats per Alfaguara/Grup Promotor, amb els noms de *en Gripau* i *en Gripou*, i que més recentment (2020) ha recuperat l'editorial EntreDos (Blanes), en traducció de Jordi Ainaud i Escudero i amb els noms de *en Gripau* i *en Gripere*. Totes dues traduccions amb jocs de paraules diferents, però amb l'article personal ben marcat, això sí.

I paro, perquè no acabaríem mai. Em sembla que amb tots aquests exemples ha quedat ben clar que l'ús localment restringit de l'article personal per a animals, en el món de la literatura infantil, s'ha generalitzat i és habitual tant en les obres de creació autòctones com en les traduccions. ■

**La revista
que t'ensenyava
a estimar
el català**

**Llengua Nacional, una revista trimestral
adreçada a tothom qui estima i valora el català.**

- **Subscriber** (Catalunya, Illes Balears, País Valencià, Estat espanyol): 30 € anuals
- **Subscriber** (L'Alguer, Andorra, Catalunya del Nord, altres països): 40 € anuals
- **Soci numerari** (Catalunya, Illes Balears, País Valencià, Estat espanyol): 40 € anuals
- **Soci numerari** (L'Alguer Andorra, Catalunya del Nord, altres països): 45 € anuals
- **Soci protector** (arreu): 60 € anuals

NOTA: Els socis fan possible l'edició de la revista i poden contribuir a la presa de decisions de l'Associació mitjançant les assemblees, a més de rebre informació de les nostres activitats.

**Subscriu-t'hi
o
associa-t'hi**

Nom i cognoms

Adreça Codi postal

Població Comarca

A/e Telèfon

Professió NIF Data de naix.

IBAN Signatura _____

Ingrés al compte de Llengua Nacional
(Caixa d'Enginyers):
ES24 3025 0005 8514 3327 9541

Les dades són confidencials i estan protegides per l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades (APDCAT). Podeu exercir els drets d'accés, rectificació, cancel·lació o oposició mitjançant un escrit adreçat a info@lenguannacional.cat o trucant al 693 721 414.